

МОНГОЛ УЛС
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

2020 он 09 дугаар
сарын 24-ны өдөр

Дугаар 1007/2252

Улаанбаатар-12
Утас: 260817
Факс: 976-11-310011

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Д.БАТ-ЭРДЭНЭ ТАНАА

Асуулгын хариу хүргүүлэх тухай

Усны талаарх хууль тогтоомжийн хэрэгжилттэй холбоотой асуудлаар Монгол Улсын Ерөнхий сайдад тавьсан асуулгын хариуг Танд хүргүүлж байна.

Хүлээн авч, танилцана уу.

Хавсралт 7 хуудастай.

Монгол Улсын сайд,
Засгийн газрын Хэрэг
эрхлэх газрын дарга

Л.ОЮУН-ЭРДЭНЭ

000020512908

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.БАТ-ЭРДЭНЭЭС МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙДАД ТАВЬСАН АСУУЛГЫН ХАРИУ

Асуулга 1. Өнөөдрийн байдлаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Усны тухай хууль, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль, Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Ус” үндэсний хөтөлбөр, Засгийн газрын 2013 оны 389 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө”, Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”, УИХ-ын 1997 оны 106 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Төрөөс экологийн талаар баримтлах бодлого”, Улсын Их Хурлын 2014 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Ногоон хөгжлийн бодлого”, Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” зэрэг бодлогын баримт бичгүүд батлагдсаар байх боловч эдгээрт тусгагдсан усыг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх зорилго, зорилтууд хангалтгүй хэрэгжсээр өдийг хүрлээ гэж иргэд дүгнэж байна. Дээрх бодлогын баримт бичгүүдийн хэрэгжилтэд та бүхэн хэрхэн хяналт тавьж байгаа, ямар хугацаагаар үнэлэлт, дүгнэлт өгдөг, үр дүнг хэрхэн хэлэлцэж, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх талаар ямар арга хэмжээ авч байгаа болон дээрх баримт бичгүүдээс хэрэгжих хугацаа дууссан баримт бичгүүдийн үр дүнгийн талаар:

Усны тухай хууль 2012 онд шинэчлэн батлагдаж, усны нөөцийг стратегийн үнэт баялаг болохыг тодорхойлж, усыг экосистемийн тэнцвэрт байдлыг алдагдуулахгүйгээр ашиглаж болох боломжит нөөцийн хэмжээнд зөвшөөрлийн механизмаар дамжуулан үр ашигтай, хэмнэлттэй ашиглах зарчмыг тогтоосон. Монгол орны нутаг дэвсгэрийг усны сав газарт хуваан, сав газрын захиргаадыг байгуулан, усны нөөцийн хамгаалалт, ашиглалтыг тухайн сав газарт менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх замаар зохицуулах эрх зүйн үндэс бүрдсэн.

Монгол Улсад өнөөгийн байдлаар Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Ус үндэсний хөтөлбөр”, Засгийн газрын 2013 оны 389 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө зэрэг бодлогын баримт бичиг, усны талаарх харилцааг зохицуулсан 6 гол хууль, 30 гаруй дүрэм, журам, норм, аргачлал зэрэг баримт бичиг, 130 гаруй үндэсний стандарт мөрдөгдөж байна.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам \цаашид “БОАЖЯ” гэх\ 2019 онд усны нөөцийг хэмнэлттэй, зохистой ашиглах, хаягдал усыг цэвэрлэж дахин ашиглахыг эдийн засгийн хөшүүргээр дэмжих тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, 2020 онд усны засаглалыг бэхжүүлэх хүрээнд Усны агентлаг байгуулах асуудлаар Усны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг тус тус Улсын Их Хурлаар хэлэлцүүлж батлуулсан.

Уг хуулийг хэрэгжүүлснээр улсын хэмжээнд ус бохирдуулсны төлбөрөөс 1 тэрбум, нөхөн төлбөрөөс 2.8 тэрбум, нийт 3.9 тэрбум төгрөг төвлөрөх тооцоо гарсан бөгөөд төлбөрийн орлогыг усны нөөцийг хамгаалах, усны бохирдлыг арилгах, хяналт-

шинжилгээ хийх, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах ба орлогын 50-иас доошгүй хувийг цэвэрлэх байгууламжийн шинэчлэл, засвар үйлчилгээнд зарцуулна. 2020 оны хагас жилийн байдлаар ус бохирдуулсны төлбөрийн орлого 15 сая орчим төгрөг улсын төсөвт төвлөрөөд байна.

Мөн Усны тухай, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуульд нийцүүлэн 2016-2020 онд Ус бохирдуулсны төлбөрийн хэмжээ, зөвшөөрсөн хэмжээнээс илүү ашигласан усны төлбөр тооцох журам, ус хэрэглээний норм зэрэг 10 гаруй журам, аргачлал болон хаягдал бохир усны стандарт, цэвэрлэсэн ус, саарал усыг дахин ашиглахтай холбоотой 17 стандарт шинээр боловсруулж батлуулан мөрдүүлж байна.

Гол мөрний урсац бүрэлдэх усны эхийг тусгай хамгаалалтад авах, усны сан бүхий газарт хамгаалалтын бүс тогтоож дэглэмийг мөрдүүлэх асуудлыг онцгойлон анхаарч холбогдох журам, дүрмийг батлан хэрэгжүүлж байна. Өнөөгийн байдлаар гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн 50%-ийг улсын тусгай хамгаалалтад аваад байгаа бөгөөд 2020 онд Балгасын улаан нуур, Зайрмагтай зэрэг говийн бүсийн цэнгэг усны ордыг улсын тусгай хамгаалалтад авах судалгааг хийж байна.

Төрөөс баримтлах бодлого, үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд жил бүр Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-д заасны дагуу хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж Засгийн газрын хуралдаан, Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хороодод танилцуулдаг.

Уг журмын дагуу Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Ус” үндэсний хөтөлбөрийн 6 зорилт, 36 үйл ажиллагааны чиглэлээр хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд 2019 оны жилийн эцсийн байдлаар 70 хувийн хэрэгжилттэй гэж үнэлэгдсэн. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр орон нутагт усны сав газрын захиргаад ажиллаж, гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийг тогтоох, тэдгээрийг улсын тусгай хамгаалалтад авах, усны эхийг хамгаалах, зөвшөөрлийн механизмыг ажиллуулж, нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг нэмэгдүүлэх, орон нутагт талуудын оролцооны зөвлөл байгуулагдаж, иргэдийн оролцоог идэвхжүүлэхэд ихээхэн ахиц гарсан. Гэхдээ төсөв, санхүүгийн хүрэлцээгүй байдлаас шалтгаалан усны нөөцийн хайгуул судалгаа хийх, гадаргын усыг хуримтлуулж усан сан байгуулах, урсцын тохируулга хийж ус дутагдалтай бүс нутаг руу усыг шилжүүлэн ашиглах зэрэг арга хэмжээний хэрэгжилт удаашралтай байна.

Усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөний 5 зорилт, 86 арга хэмжээний 2019 оны хэрэгжилт 72.1 хувьтай үнэлэгдсэн байна. Нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлснээр усны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын төвлөрүүлэлт нэмэгдэж, газрын доорх усны мониторингийн сүлжээ байгуулж, мэдээллийн сан бий болж, газрын доорх усны томоохон ордуудыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авч, булаг шандын эхийг хамгаалах, тохижуулах ажилд иргэдийн оролцоо нэмэгдэж, хөдөөгийн хүн амын ундны усны чанар, бэлчээрийн ус хангамж сайжирч, энэ чиглэлд хийгдэх хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж, судалгаа шинжилгээний ажлын хүрээ тэлж байна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн дагуу Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд жил бүр хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж дүгнэлт гарган орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагад зөвлөмж хүргүүлдэг. Уг хуульд заасны дагуу усны нөөцийн төлбөрт жилд 40-47 тэрбум төгрөгийн орлого орон нутгийн төсөвт төвлөрч, орлогын хэмжээ жил бүр нэмэгдэж байгаа боловч, тус хуулийн 18.1 дэх хэсэгт заасан “Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 35-аас доошгүй хувийг ус,

усан орчныг хамгаалах, нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах” гэсэн хуулийн хэрэгжилт тун хангалтгүй байна. Тухайлбал, 2019 онд 47.1 тэрбум төгрөгийн орлого төвлөрснөөс орон нутаг хуулийн дагуу 16.4 тэрбумаас багагүй хөрөнгийг усны нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, зохистой менежментэд зарцуулахаас 8.3 тэрбум төгрөгийг зориулалтын дагуу зарцуулсан нь дөнгөж 50 хувийн хэрэгжилттэй байгааг илтгэж байна.

Хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байгаагийн бас нэг жишээ нь нийслэл, аймгийн төвүүдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм зөрчигдөж, эрүүл ахуйн бүсэд газар олгож суурьшлын бүс бий болгож байгаа нь газрын доорх ус бохирдох, хүн амын ундны усны аюулгүй байдал алдагдахад хүрэхээр байна. Тухайлбал, Улаанбаатар хотын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд 3’700, хязгаарлалтын бүсэд 10’000 нэгж талбар бүхий газарт ашиглалт явагдаж байна.

Иймд нийслэл, орон нутгийн удирдлагууд Усны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлж, унд ахуйн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм, холбогдох стандартыг чанд сахиж ажиллах шаардлагатай байна.

2016-2020 онд батлагдсан захиргааны хэм хэмжээний актууд:

- Засгийн газрын 2018 оны 394 дүгээр тогтоолоор баталсан “Журам батлах тухай” /Зөвшөөрсөн хэмжээнээс илүү ашигласан усны төлбөр тооцох журам/,
- Засгийн газрын 2019 оны 316 дугаар тогтоолоор баталсан “Ус бохирдуулсны төлбөрийн хэмжээ, ус бохирдуулсны төлбөрөөс хөнгөлөх аж ахуйн нэгж, байгууллагын жагсаалт болон хөнгөлөлтийн хувь хэмжээг тогтоох журам”,
- 2017 оны А-333/А-245 дугаар тушаалаар баталсан “Ундны болон ахуйн усны хоногт шаардагдах зохистой хэмжээг батлах тухай”,
- 2017 оны А/332 дугаар тушаалаар баталсан “Усны чанарыг бохирдлын индексээр үнэлэх заавар батлах тухай”,
- 2018 оны А/02/01 дүгээр тушаалаар баталсан “Улаанбаатар хотын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс, тэжээгдлийн мужийн заагийг тогтоох тухай”,
- 2018 оны А-82/А-128 дугаар тушаалаар баталсан “Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь ахуйн бохир ус зайлуулах цэгээ ус тусгаарлагчаар тусгаарлаж тохижуулах журам”,
- 2019 оны А/543 дугаар тушаалаар баталсан “Ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалт батлах тухай”,
- 2019 оны А/635 дугаар тушаалаар баталсан “Ус бохирдуулсны нөхөн төлбөрийг шатлан өсгөх хэлбэрээр ногдуулах журам”,
- 2020 оны А-301/А265 дугаар тушаалаар “Рашааныг зохистой ашиглах, хамгаалах журам” зэрэг 10 гаруй эрх зүйн актыг батлан мөрдөж байна.

Асуулга 2. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 5 дугаар сарын 13-ны өдрийн 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын 6.3.2-д “Усны нөөц ашигласны төлбөрийг хэрэглээний хэмжээнээс хамаарсан шатлан өсгөх зарчимд суурилан тогтоох, төлбөрийн орлогыг дахин хуваарилах эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлж 1 дүгээр үе шатанд хэрэгжүүлнэ” гэж заасан байна. Холбогдох хууль тогтоомжийг нийцүүлэх талаар ямар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байгаа талаар:

Манай орон хязгаарлагдмал усны нөөцтэй орны тоонд ордог. Нийт 564'800 сая шоометр нөөцтэйгээс 10'500 сая шоометрийг ашиглах боломжит нөөц гэж тооцдог. Гэвч энэхүү усны нөөцийн дийлэнх буюу 80 орчим хувь нь нутаг дэвсгэрийн 30%-д буюу хангайн бүсэд, томоохон голуудын хөндийд бүрэлдэн бий болдог.

Одоо улсын хэмжээнд жилд 570 гаруй сая шоометр ус ашиглаж байгаагийн 50 гаруй хувийг газрын доорх усаар хангаж байна. Нийт ус ашиглалтын 14% унд ахуйн хэрэглээнд, 53.7% хөдөө аж ахуйд, 5.6% эрчим хүчний үйлдвэрлэлд, 15.7% уул уурхайд, 11.1% үйлдвэр, ахуй үйлчилгээнд ашиглаж байна.

Хүн амын өсөлт, хотжилт, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн хөгжлийн хурдац, төлөвлөлтийг харгалзан гол ус хэрэглэгчдийн хэтийн төлвийг тоймлон тооцож үзэхэд 2030 онд ус хэрэглээ 3-4 дахин нэмэгдэхээр төлөвтэй байна. Гэхдээ ойрын болон хэтийн хэрэглээг хангахад усны нөөцийн жигд бус тархалт, уур амьсгалын өөрчлөлт хүндрэл учруулахаар байна. 2019 оны усны тооллогын дүнгээр 364 гол горхи, 704 булаг шанд, 286 нуур тойром ширгэсэн. Цаашид усны температур нэмэгдэж, ууршиц ихэсч, урсац буурах хандлагатай байна. Ялангуяа говь хээрийн бүс байгалийн аясаар хуурайшиж, усны нөөцийг ууршилтаар алдаж байгаа нь усны хомсдолыг бий болгож байна.

Усны нөөц ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийн харилцааг Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай, Усны тухай, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулиар, ус хангамжийн үйлчилгээний үнэ тарифыг Хот суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хуулиар зохицуулж байна.

Усны нөөцийн төлбөрийн хувьд унд ахуйн хэрэглээ, хөдөө аж ахуйн ус хэрэглээ буюу нийт ус ашиглалтын 70% төлбөрөөс чөлөөлөгдөж байгаа, орон нутагт төвлөрч байгаа усны нөөц ашиглалтын төлбөрийг хуульд заасан зориулалтын дагуу зарцуулахгүй байгаа нь усны үнэлэмжийг бууруулж байгаагаас гадна усны хэмнэлт, үр ашгийг сайжруулах, усны нөөцийн хомсдол, бохирдлыг бууруулах хөшүүрэг болж чадахгүй байна.

Иймд “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийг хангаж, 2030 он хүртэл үе шаттайгаар усны нөөц ашигласны төлбөрийг хэрэглээний хэмжээнээс хамааруулж, шатлан өсгөх зарчимд суурилан тогтоох, төлбөрийн орлогын тодорхой хэсгийг улсын төсөвт төвлөрүүлэн дахин хуваарилж улсын хэмжээнд усны зохистой менежментийг хэрэгжүүлэх эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэхээр БОАЖЯ төлөвлөн ажиллаж байна.

Дэлхийн ихэнх оронд усны хэрэглээнээс хамааруулан төлбөрийг шатлан өсгөх зарчмыг баримталдаг бөгөөд ингэхдээ зарим оронд тухайлбал, Өмнөд Африк, Бразил зэрэг оронд зорилтот бүлгийн хүн амын өрхөд сарын 10 шоометр хүртэлх усыг маш бага тарифаар олгож, давсан хэрэглээнд харьцангуй өндөр төлбөр тогтоодог байна. Гэтэл бидний хувьд хүн амын ус хэрэглээнд усны нөөц ашигласны төлбөр тогтоохгүй, зөвхөн усны үйлчилгээний төлбөр төлж байна /орон сууц 0.781-1.144 төг/л, гэр хороололд 1 төг/л/.

Иймд энэ нийтлэг зарчмыг баримталж, шатлан өсгөх төлбөрийн тогтолцоог бий болгосноор усны үнэлэмжийг нэмэгдүүлж, усны хэмнэлт, хэрэглээний үр ашгийг сайжруулахад чиглэсэн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх, ус ашиглагч, хэрэглэгчийн сэтгэлгээг өөрчлөх эдийн засгийн чухал хөшүүрэг болох юм.

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль, Төсвийн тухай хуулийн дагуу усны нөөц ашигласны төлбөрийн орлого орон нутгийн төсөвт төвлөрдөг боловч аймаг бүрт харилцан адилгүй төвлөрч, зориулалтын бусаар зарцуулагдаж байна. Тухайлбал, нийт төлбөрийн 70 хувь зөвхөн Өмнөговь, Булган аймагт ногдож байгаа бөгөөд 2019 онд усны нөөц ашигласны төлбөрт улсын хэмжээнд 46.7 тэрбум төгрөг төвлөрснөөс 32 тэрбум төгрөг нь дээрх 2 аймгийн төсөвт орсон. Усны нөөц бүрэлдэх, тэжээгдэх нөхцөл нь засаг захиргааны нэгжийн хилээр бус, газарзүйн хил буюу усны сав газрын хилээр зааглагддаг тул ус, усан орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлыг сав газрын хэмжээнд явуулах шаардлагын үүднээс нөөц ашигласны төлбөрийн 20 хувийг улсын төсөвт төвлөрүүлж, улсын хэмжээнд хамгааллын үйл ажиллагаа явуулахаар дахин хуваарилах эрх зүйн зохицуулалтыг бүрдүүлэх хэрэгтэй байна.

Асуулга 3. Өнөөдрийн байдлаар хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжийн хүрээнд усны төлбөр Монгол Улсын 29 ай сав газар тус бүрт 1 шоометр усны үнийг тооцох аргачлал нь Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “усны экологи эдийн засгийн суурь үнэлгээ”, Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээ”, Засгийн газрын 2013 оны 327 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “ашиглалтын зориулалт тооцох итгэлцүүр”-ээр өөр өөр байгаа нь өнөөгийн нийгэм эдийн засгийн байдал, усны нөөц, эх үүсвэртэй нь уялдуулан нэмэгдүүлэх шаардлагатай байгааг илтгэж байна. Ус ашигласны төлбөрийн хэмжээг тогтоохдоо ямар үндэслэлээр тогтоосон, ямар судалгаа, шинжилгээний ажил хийсэн талаар:

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 8.3, Усны тухай хуулийн 10.1.4-т заасны дагуу Засгийн газрын 2008 оны 47 дугаар тогтоолоор “Усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ”-г анх баталсан. Гадаргын ус хурах талбай, газрын доорх усны тэжээгдлийн муж, тархалтын талбайг үндэслэн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2009 оны 332 дугаар тушаалаар Монгол орны газар нутгийг 29 сав газарт хувааж, сав газрын хил хязгаарыг тогтоосон.

БОАЖЯ-ны захиалгаар Шинжлэх ухааны академийн Геоэкологийн хүрээлэн усны нөөцийн үнэлгээг тогтоох, нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, усан орчны экосистемийн үйлчилгээг хадгалах эдийн засгийн хөшүүргийг шинэчлэх зорилгоор усны сав газрын зарчимд үндэслэсэн экологи-эдийн засгийн үнэлгээний аргачлалыг 2011 онд шинээр боловсруулсан. Энэхүү аргачлалыг ашиглан усны нөөц, нөхөн сэргэх чадварыг сав газар бүрээр тооцоолж, Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолоор усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн, ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүрийг мөн баталсан.

Усны тухай /2012 онд шинэчлэн найруулсан/ хуулийн хуулийн 9.1.3-д экологи-эдийн засгийн үнэлгээг батлах нь Засгийн газрын бүрэн эрхэд хэвээр байгаа, мөн Усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ хийх аргачлал өөрчлөгдөөгүй тул Засгийн газрын 302 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтыг хүчин төгөлдөр мөрдөж байна. Гэхдээ Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд нийцүүлэн Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр”-ийг усны 29 сав газраар шинэчлэн Засгийн газрын 2013 оны 327 дугаар тогтоолоор өөрчлөн баталсан. Мөн усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталж, ашиглалтын төрлөөс хамаарч

гадаргын усанд экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 1-10%, газрын доорх усанд 1-20% байхаар тогтоосон.

Усны экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээг ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүрээр үржүүлж тооцоолох бөгөөд тухайн сав газрын байгаль, экологийн онцлог, урсац бүрэлдэх зүй тогтол, гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийн хэмжээ зэрэг онцлогыг харгалзан харилцан адилгүй тогтоосон. Тухайлбал:

Төлбөр ногдох ус	Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээ <i>/Төгрөг, шоометр/</i>					
	Сэлэнгэ мөрний сав газар		Туул голын сав газар		Галба-Өөш Долоодын говийн сав газар	
	Гадаргын ус <i>/Суурь 1050/</i>	Газрын доорх ус <i>/Суурь 4072/</i>	Гадаргын ус <i>/Суурь 2651/</i>	Газрын доорх ус <i>/Суурь 9440/</i>	Гадаргын ус <i>/Суурь 1420/</i>	Газрын доорх ус <i>/Суурь 3996/</i>
Хүн амын унд ахуйн зориулалтаар	-	-	-	-	-	-
Хүнд үйлдвэрлэлийн зориулалтаар	84	162	79	188	85	199
Хөнгөн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар	52	81	53	94	71	99
Архи, пиво, согтууруулах ундаа үйлдвэрлэлийн зориулалтаар	94	162	106	188	99	199
Ашигт малтмал олборлох, баяжуулах зориулалтаар	126	977	238	1510	170	959
Газар тариалангийн үйлдвэрлэл	10	81	18	94	11	99

/Аргачлал: Усны экологи-эдийн засгийн суурь үнэлгээ*Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр*Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээ/

БОАЖЯ-аас Дэлхийн Банкны Усны нөөцийн бүлэг-2030 түншлэлтэй хамтран усны үнэ цэнэ, усны тогтвортой менежментийн эдийн засгийн хөшүүргийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд олон улсын туршлагыг харьцуулан судалж, Төв, суурин газрын усны тарифын үнэлгээ, Усны өртгийн шинжилгээ зэрэг судалгааны ажлуудыг 2019 онд хийж гүйцэтгэсэн.

Асуулга 4. Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй “Усны экологи эдийн засгийн суурь үнэлгээ”-г баталсан Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолын үндэслэл болох Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.4 дэх заалт нь 2004-2012 оны үед мөрдөгдөж байсан хүчингүй болсон Усны тухай хуулийн заалттай байна. Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолыг Усны тухай хуулийн /2012 онд шинэчлэн найруулсан/ 9 дүгээр зүйлийн 9.1.3 дахь заалтын дагуу шинэчлэхэд хэрэгжүүлж байгаа ажлын талаар:

Усны тухай /2012 онд шинэчлэн найруулсан/ хуулийн хуулийн 9.1.3-д экологи-эдийн засгийн үнэлгээг батлах нь Засгийн газрын бүрэн эрхэд хэвээр байгаа, мөн Усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ хийх аргачлал өөрчлөгдөөгүй тул Засгийн газрын 302 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтыг хүчин төгөлдөр мөрдөж байна. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 15.6 дахь хэсэгт төлбөрийн хувь хэмжээг ус, рашааны нөөц, чанар, ашиглалтын хэлбэр, зориулалтыг харгалзан тухайн сав газрын байгаль, цаг уурын нөхцөл, онцлогтой уялдуулан ялгавартай тогтоох талаар тусгасан

тул уг хуульд нийцүүлэн Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр”-ийг усны 29 сав газраар шинэчлэн Засгийн газрын 2013 оны 327 дугаар тогтоолоор өөрчлөн баталсан. Мөн усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталж, ашиглалтын төрлөөс хамаарч гадаргын усанд экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 1-10%, газрын доорх усанд 1-20% байхаар тогтоосон.

Асуулга 5. Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар усны нөөц ашигласны төлбөрөөс хөнгөлөх хувь хэмжээг тогтоохдоо Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн төлбөрөөс хөнгөлөх заалтыг барьж 100 хувь усны төлбөрөөс хөнгөлөх тогтоол гаргасан нь усны төлбөрөөс чөлөөлөх боломжгүй этгээдийг чөлөөлөх хуулийн цоорхой болсон. Иймд тогтоолд өөрчлөлт оруулж, зөвхөн тодорхой хувийг нь хөнгөлж, үлдсэн хувь дээрх төлбөрийг төсөвт төвлөрүүлдэг болгох талаар:

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 20.1-т хүн амын унд ахуйн хэрэгцээнд болон бэлчээрийн мал, амьтан, өрхийн хүнсний ногооны талбай услах, түймэр унтраах болон гамшигтай тэмцэх, усыг үйлдвэрлэлийн технологийн хэрэгцээнд эргүүлэн ашиглахад усны нөөц ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөхөөр заасан. Тариалангийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга 2017 онд батлахад дагалдаж Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт орж, гадаргын усыг газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашиглах тохиолдолд төлбөрөөс чөлөөлөхөөр болсон. Мөн хуулийн 20.2-т заасныг үндэслэн Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолоор усны нөөц ашигласны төлбөрийн хөнгөлөлтийн хувь хэмжээг тогтоосон. Үүгээр унд, ахуйн зориулалтаар усны эрдэсжилт, хатуулгыг нь цэнгэгжүүлж зөөлрүүлэн ашигласан бол 100 хувь, ан амьтан хамгаалах, өсгөн үржүүлэх, нутагшуулах болон ургамал тарьж ургуулах замаар байгалийн баялгийг нөхөн сэргээсэн бол 99 хувь, хаягдал усыг цэвэрлэж, эргүүлэн ашигласан тохиолдолд тухайн хэмжээгээр, цас, бороо, үерийн усыг хуримтлуулж мал аж ахуй, газар тариалангийн зориулалтаар ашигласан бол 99 хувь хөнгөлөхөөр зохицуулсан.

Үндсэндээ эдгээр хуулийн зохицуулалтаар нийт ус ашиглалтын 70 гаруй хувь усны нөөц ашигласны төлбөр төлөхгүй байгаа нь усны үнэлэмжийг бууруулахын зэрэгцээ хяналтгүй үрэлгэн хэрэглээг бий болгож байна.

Иймд БОАЖЯ-аас “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлж, 2013 оноос хойш өөрчлөгдөөгүй усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг шинэчилж, хэрэглээний хэмжээнээс хамаарсан шатлан өсгөх зарчимд суурилсан төлбөрийг тогтоох, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд заасан чөлөөлөлт, хөнгөлөлтийг шинэчлэх чиглэлээр эрх зүйн орчин бүрдүүлэхээр ажиллаж байна.

Мөн хур тунадасны ус, гадаргын усыг хуримтлуулж усан цогцолбор байгуулан олон зориулалтаар ашиглах, урсацын хэсгийг шилжүүлэн ашиглах төслүүдийн техник-эдийн засгийн үндэслэл, байгаль орчны нөлөөлөх байдлын үнэлгээг чанартай, зөв хийж, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах, арилгах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд ач холбогдол өгч, эдийн засгийн үр ашигтай төслүүдийг дэмжин хэрэгжүүлэхээр Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгаад байна.

-----oOo-----